

**Fareed Zakaria, Post Amerikan Dünya, Kırmızı Yayınları,
2013, Çev. Meral Öztoprak Sağır/Eren Sağır, 280 Sayfa. ISBN:
6055411411**

Selim VATANDAŞ*

Süleyman Seyfi Ögün, “dünya okumalarına bir not” başlıklı yazısında küreselleşme olarak tanımlanan; dünyanın geç kapitalist yapılanmasını ‘Kapitalist Ekonomi Dünya’ının sadece yeni bir aşaması olarak görüyor ve ekliyor: “Yeni dünyada yepyeni çelişkiler ve çatışma alanları şekilleniyor. Hiçbir güç diğeriyle sonuna kadar müttefik değil. İdeolojik saplantılar tasfiye edildiği için son derece pragmatik bir zeminde güç ilişkileri kuruluyor, gevşiyor ve çözülüyor. Daha tuhafı; işbirliği ve dayanışma ile rekabet ve çatışma iç içe geçiyor.”¹

Post Amerikan Dünya, yeni dünyanın değişen güç dengelerini Amerika’ya anlatmaya ve farkındalık oluşturmaya çalışan bir kitap. 2008 ABD başkanlık seçimlerinde, demokrat aday Barack Obama’nın kitabı elinden düşürmeyen görüntüsü de bunu anlatır. Obama seçim turlarında, 2008 başkanlık seçimlerinde cumhuriyetçi George W. Bush’un “bir enkaz” bıraktığını, 2000-2008 döneminde ABD’nin çok güç kaybettiğini söyler ve Amerikan toplumunda bir farkındalık oluşturmaya çalışır. Yine bir seçim turunda, bir seçim imgesi olduğunu düşündüğüm şu fotoğraf New York Times’da yayımlanır: Seçim turunda arabasına binerken, Obama’nın elinde “the Post-American World”, bir parmağıyla kaldığı yeri tutan görüntüsü; tesadüfi bir fotoğraf değildir.² Zira, Zakaria’nın argümanları Obama için de bir araçtır ve kullanılan bu argümanlar, cumhuriyetçiler tarafından da çokça tepki alır.

Post Amerikan Dünya, sonda söylenmesi gerekeni dolandırmadan başta söyleyen bir kitap. Niyetini girişinde iki çarpıcı noktaya değinerek bize anlatır. İlk olarak; kitabın iç kapağında Arnold J. Toynbee’den bir alıntı vardır: “Gelişme, bir sorun başarılı bir şekilde çözüldükten sonra bunun yol açtığı yeni ve farklı sorunlar oluştuğu zaman gerçekleşir.” Kitabın yazılma nedenlerinin dayanaklarından birine dair olan bu cümle, 21. yüzyılda kompozisyonu yeniden şekillenen güç dengesinde, o öteki dünyaya çok kapalı olduğu düşünülen Amerikalılara, dönüşen dünyanın haberini vermektedir. İkinci olarak ise; Zakaria kitabın ilk cümlesiyle

* Araştırma Asistanı, BİLGESAM / Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı - AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Programı Yüksek Lisans Öğrencisi

¹ Süleyman Seyfi Ögün, “Dünya Okumalarına Bir Not”, *Yeni Şafak*, 8 Temmuz 2013 <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/SuleymanSeyfiOgun/dunya%20okumalarına-bir-not-/38487> (e.t. 10.Ağustos.2013)

² Dwight Garner, “What Obama is Reading”, *The New York Times*, 21 Mayıs 2008 http://artsbeat.blogs.nytimes.com/2008/05/21/what-obama-is-reading/?_r=0 (e.t. 10.Ağustos.2013)

öne sürdüğü tezi özetler. Cümle sade bir sav öne sürmez; metin edebi olarak aynı zamanda estetikdir de: “Bu kitap Amerika’nın düşüşüne değil, diğerlerin yükselişine dairdir.”³

Zakaria son beş yüz yılda üç yapısal değişiklik olduğunu öne sürer. Bu değişikliklere göre gücün dağılımı köklü değişimler geçirmiştir. Bunların ilki Batı dünyasının 15. yüzyılda başlayan ve 18. yüzyılın sonlarına doğru olağanüstü bir ivme kazanarak devam eden yükseliş sürecidir. İkincisi ise 19. yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri’nin yükselişidir. 19. yüzyılın büyük bölümünde ABD, küresel ekonomiyi, politikaları, bilimi, kültürü yönetmiş ve ABD’nin bu üstünlüğü 1990’lara kadar, modern tarihte eşi benzeri görülmemiş şekilde, rakipsiz olarak sürmüştür. Modern çağın üçüncü büyük güç değişimini ise günümüzde yaşamaktayız. Zakaria bu üçüncü değişime “diğerlerinin yükselişi” (rise of the rest) adını verir. Kitap içinde “diğerleri” kelimesi ile çokça karşılaşacağız, çünkü kitap oryantalizmin kokusunu “insafsızca zeki” ve keskin bir şekilde vermektedir.

Zakaria’ya göre “Son 15 yılda dünya nüfusunun yarısı üzerinde yaptırım uygulayan Washington adeta dış dünyayla bağlantısı olmayan, kendini beğenmiş ve göz boyayıcı bir yapıya bürümüştür.” Yükselen anti-Amerikancılık şimdise post-Amerikan bir dünyaya geçmemize neden olmaktadır. Zakaria, bu dönüşümün nedenlerini iki hususa dayandırır: 2003’te Irak’la doruk noktasına ulaşan ABD gücünün; Irak müdahalesindeki tek taraflı davranışı kendi oluşturduğu düzenin bozulmasına neden olmuştur. Bununla birlikte artık güç dünya üzerinde her yana dağılmaktadır.

Zakaria diğerlerinin yükselişi hususunda ABD’yi uyarırken tarihsel bir bakışla İngiltere tarihinden Boer Savaşı ile 2003 Irak müdahalesi arasında bir paralellik kurar ve tarihin tekerrür ettiğini belirtir. İngiltere’nin dünya egemenliğinin inişe geçmesine neden olan Boer Savaşı’na rağmen, ekonomik egemenliğini kaybettikten sonra iyi diplomasi ve akıllı bir stratejik bakış açısının birleşimi sayesinde dünyanın lider gücü pozisyonunu onlarca yıl sürdürmüştür. ABD, bu stratejiyi iyi okumalıdır.

Zakaria, diğerlerinin yükselişine aslında ekonomi temelli bir bakış atmakta ve şöyle bir tablo sunmaktadır. Ülkelerin hızlı büyüme oranları ABD’nin göreceli ekonomik ağırlığını düşürecek ve daha önce AB ile çift kutuplu olan ticaret hacmi şimdi Çin, Hindistan ve diğer yükselen ülkelerin katılımıyla çok kutuplu hale gelecektir. Bu bağlamda yazar öncelikle Çin’i, ardından Hindistan’ı “diğerlerinin yükselişi”nde ayrı bir yere koyar: 7 bölümden oluşan kitabın bir bölümü Çin, bir bölümü ise Hindistan üzerinedir. Yazar, George W. Bush döneminde ABD-Çin

³ Mota mot çeviri yapmadığımdan orijinal metni vermek isterim: “This is a book not about the decline of America but rather about the rise of everyone else.”; Fareed Zakaria, “The-Post American World: And the Rise of the Rest”, Penguin Books 2009, s. 1

ilişkilerinin ideolojik olarak düşmanca ele alındığını düşünmektedir. Bir endişesi de “Çin’in kendisini sessizce göz korkutucu ve küstah Amerika’ya karşı alternatif bir pozisyona yerleştirmesi”dir. Amerika böyle bir senaryoya nasıl uyum gösterecektir? Gerçekleştirilen bu büyümede Çin açısından bakıldığında devletin, Hindistan açısından bakıldığında ise toplumun payı vardır.

Ayrıca Fareed Zakaria’nın kitapta Türkiye’ye ilişkin de birkaç cümlesi vardır. Zakaria, Brezilya ve Türkiye’yi aynı denklemde görür. Her iki ülkenin de bundan yirmi yıl önce “gelişmekte olan tipik ülkeler” olduğunu fakat bugün için bu ülkeleri “sorunları devam eden -hangi ülkenin yok ki- ancak yükselişteki ciddi ülkeler” olarak metneder.

Kitapta, ABD’yi dünyanın merkezine alan biz ve diğerleri temelli bakışın hakim olduğunu söylemek mümkündür. O kadar ki; yazar diğerlerinin yükseliş nedenini de, diğerlerine değişimi öğretmesiyle ABD’ye bağlar. Bu noktada problemlili husus Edward W. Said’in 1992 yılında Entelektüel’inde yakındığı; Batı’nın “gelişme”yi yine Batı’dan kaynaklanan bir olgu olarak ekonomik kalkınma ve ‘modernleşme’ üzerinden okumasıdır.⁴ Zakaria, kitabının kompozisyonunda “diğerleri”ni sürekli vurgularken, okucunun şu durumu da göz ardı etmemesi gerekir: 1982 sonbaharında Mombay’dan ABD’ye göçen genç bir Hindistanlı öğrenci olarak; yazarın kendisi de kökünde bir “diğerleri”dir.

Kitabın, bir yandan Çin’deki üretimin niceliksel yoğunluğuna bakarken, öte yandan üretimin insani boyutlarını göz ardı ettiğini görmekteyiz. Örneğin 24 Nisan 2013’te Bangladeş’te aniden çöken sekiz katlı binanın içindeki 1000 küsür kişinin hikâyesi bu konuda bahse değerdir: Rana Plaza. Rana plaza, bu metnin yazarınca “diğerlerinin yükselişi”ndeki belki de en önemli faktör olan ucuz işçilerin hikâyesinde bir özet niteliğindedir. Kitap 2008’in kitabıdır evet, fakat Rana Plaza’da balık istifi ve karın tokluğuna yaşayan insanların hikâyeleri 2013’ün değildir. Bu noktada bu satırların yazarı kitapta; katı ve yoğun bir üretim fetişizminin sinik kokusunun okurlarca sezgisini muhtemel bulmaktadır.

⁴ Edward W. Said, *Entelektüel*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, s.79

KAYNAKÇA

Garner, Dwight, “What Obama is Reading”, *The New York Times*, 21 Mayıs 2008
http://artsbeat.blogs.nytimes.com/2008/05/21/what-obama-is-reading/?_r=0
(e.t. 10.Ağustos.2013)

Öğün, Süleyman Seyfi, ”Dünya Okumalarına Bir Not”, *Yeni Şafak*, 8 Temmuz 2013
<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/SuleymanSeyfiOgun/duny%C3%A2-okumalarına-bir-not-/38487> (e.t. 10.Ağustos.2013)

Said, Edward W., *Entelektüel*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011

